

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»**

СИТАР ІВАННА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 378.22.091.33-027.22[005.336.5:005.57] (477) (043.3)

**РОЗВИТОК ТЕОРІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЙ НАУКОВОГО УПРАВЛІННЯ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ В УКРАЇНІ
(1991–2016 роки)**

13.00.06 – теорія і методика управління освітою
(011 – освітні, педагогічні науки)

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі «Університет менеджменту освіти», Національної академії педагогічних наук України

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор,
почесний академік НАПН України
Маслов Валентин Іванович,
професор консультант ДВНЗ «Університет
менеджменту освіти» НАПН України.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
Бондар Володимир Іванович,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, декан факультету педагогіки і
психології;

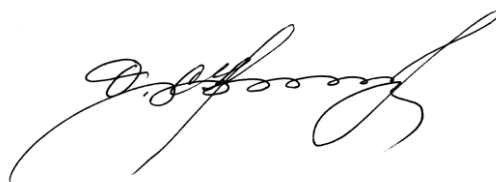
кандидат педагогічних наук
Качур Борис Михайлович,
Закарпатський інститут післядипломної педагогічної
освіти, доцент кафедри викладання суспільно-
гуманітарних дисциплін, заслужений працівник освіти
України.

Захист відбудеться «21» червня 2018 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.455.03 у Державному вищому навчальному закладі «Університет менеджменту освіти» НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д, 3 поверх, к. 320, Наукова бібліотека Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти», читальна зала.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» НАПН України (04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д) та на сайті: umo.edu.ua.

Автореферат розісланий «18» травня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ра

О. С. Снісаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Стратегія розвитку національної середньої освіти держави відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та інших законодавчих і нормативно-правових актів держави вимагає підвищення рівня якості управлінської діяльності усіх ланок освітньої сфери, особливо керівництва загальноосвітніми навчальними закладами.

Творче впровадження провідних положень теорії та технологій наукового управління у практику діяльності ЗНЗ, що здійснювались у другій половині ХХ століття та перших десятиліттях ХХІ століття відображено в наукових дослідженнях Є. Березняка, О. Боднар, В. Бондаря, С. Калашнікової, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, Л. Калініної, М. Кириченка, Н. Клокар, В. Маслової, Н. Назаренко, В. Олійника, Н. Остоверхової, В. Пікельної, І. Прокопенка, Т. Рогової, З. Рябової, Т. Сорочан, В. Сухомлинського, Г. Тимошко, І. Ткаченка, Є. Хрикова, М. Черпінського та інших вітчизняних науковців і практиків.

Перші спроби узагальненого аналізу становлення вітчизняної школи наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами, як складової педагогічної теорії та технологій діяльності, зроблено у працях відносно невеликого кола дослідників: О. Адаменко, А. Дмитрієва, В. Кравця, В. С. Курила, Л. Наточія, В. Смоля, Є. Туник, Є. Хрикова, О. Шевченка та ін.

Соціально-економічні та політичні реалії, що виникли в Україні на початку 1990-х років, знайшли певне відображення у функціонуванні ЗНЗ та управлінні ними.

Насамперед, з'явилась об'єктивна потреба у здійсненні справжньої демократизації управління всіма ланками життєдіяльності школи згідно з чинним законодавством і загальними змінами у державному управлінні. Виникла необхідність в оновленні змісту освіти та пошуку адекватних вимогам часу методів і засобів його реалізації, докорінної модернізації навчально-матеріальної бази шкіл, особливо з інтенсивним впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес та управління загальноосвітніми навчальними закладами в цілому.

Проблеми, що вимагали вивчення та науково обґрунтованого вирішення, були зумовлені наданням більшої самостійності у діяльності ЗНЗ і появою нових типів шкіл, їх профільної різноманітності та внутрішньої диференціації, прагнення педагогічних колективів і їх керівництва до конкурентоспроможності у наданні освітніх послуг.

Уведення до структури ЗНЗ нових посад: керівників з експериментальної та науково-методичної і дослідницької роботи, штатних психологів, соціальних педагогів тощо – викликало потребу у реалізації нових підходів до управління навчальними закладами, що, відповідно, зумовило привернення більшої уваги вчених і практиків до пошуку адекватних методів управління, наукового обґрунтування форм і технологій їх здійснення відповідно до вимог і викликів сьогодення.

Аналіз наукових надбань і кращого досвіду управління загальноосвітніми навчальними закладами за роки незалежності України доводить, що для подальшого розвитку вітчизняної наукової школи з розв'язання проблем управління потрібно вирішити низку нових різноманітних проблем, що виникли у перші десятиліття ХХІ століття у процесі формування сучасної теорії та технологій управління школою в умовах сьогодення.

Серед основних неантагоністичних суперечностей, що потребують чіткого визначення та подолання їхнього негативного впливу на подальший розвиток теорії та технологій наукової школи управління загальноосвітніми навчальними закладами, з нашого погляду, слід виокремити такі:

- між накопиченим досвідом практичного використання окремих провідних положень, різноманітних наукових підходів до управління (компетентнісного, функціонального, людиноцентристського, комплексного тощо) та науково обґрунтованою методологією їх реалізації;

- між значною кількістю і різноманітністю наукових досліджень проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами, здійснених вітчизняними науковцями та керівниками ЗНЗ різного типу за останні десятиліття, та недостатністю їх системного аналізу, оцінювання узагальненої якості результатів теоретичних надбань з метою визначення тенденцій та особливостей формування вітчизняної теорії та технологій наукового управління ЗНЗ, розробленням напрямів її подальшого розвитку;

- між емпіричним досвідом ефективної діяльності керівників ЗНЗ та його своєчасним вивченням, відповідним науковим обґрунтуванням і втіленням у масову практику управління закладами освіти різних регіонів України;

- між рівнем наукової розробленості методології управління загальноосвітніми навчальними закладами, особливо її філософської та теоретичної складових, як світоглядного підґрунтя ефективного вирішення різноманітних питань управління й об'єктивним аналізом отриманих результатів, а також підвищенням посадової компетентності керівників закладів освіти.

Наявність цих та деяких інших суперечностей, що склались у процесі формування вітчизняної наукової теорії та технологій управління загальноосвітніми навчальними закладами за роки державної незалежності, потреба їх подолання для подальшого розвитку вітчизняної освіти та якісного управління нею, особливо на рівні шкіл, зумовили вибір проблеми та визначення теми нашого дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 – теорія і методика управління освітою **«Розвиток теорії та технологій наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами в Україні (1991–2016 роки)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з передбаченою планом науково-дослідної роботи Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України темою «Технології підготовки керівників районних (міських) відділів освіти до освітньої політики (державний номер реєстрації 0112U000665)». Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України

(протокол № 7 від 22.10.2015 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 15.12.2015 р.).

Мета і завдання дослідження.

Метою дослідження є аналітичне узагальнення й критеріальне оцінювання досліджень теорії та технологій управління загальноосвітніми навчальними закладами у процесі становлення вітчизняної школи управління в Україні впродовж 1991–2016 рр.

Для досягнення мети визначено такі завдання:

1. Проаналізувати наукове забезпечення управління загальноосвітніми навчальними закладами в другій половині ХХ ст. на передодні проголошення незалежності України.
2. Розкрити пріоритетні напрями та особливості розвитку теорії та технологій управління загальноосвітніми навчальними закладами в Україні впродовж 1991–2000 рр.
3. Вивчити стан формування та діяльності вітчизняної школи наукового управління ЗНЗ у ХХІ-ому столітті.
4. Визначити й обґрунтувати перспективні напрями та актуальні проблеми подальшого розвитку теорії і технологій української наукової школи управління загальноосвітніми навчальними закладами.

Об'єкт дослідження – науково-теоретичне та організаційно-методичне забезпечення управління ЗНЗ в Україні у другій половині ХХ – початку ХХІ століть.

Предмет дослідження – розвиток і якісний стан теорії та технологій вітчизняної школи наукового управління ЗНЗ (1991–2016 рр.).

Методи досягнення мети:

- теоретичні методи: аналізу та синтезу з метою визначення об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження, його принципів; логічне узагальнення, порівняльний аналіз з метою систематизації наукових підходів до управління загальноосвітніми навчальними закладами, його закономірностей, принципів та функцій; проблемно-цільовий та системно-комплексний – для аналізу провідних теорій управління в системі загальної середньої освіти; історико-логічний – для вивчення наукових праць провідних учених у сфері загальної теорії управління та управління школою з метою відбору, накопичення, систематизації матеріалу й теоретичного аналізу проблеми дослідження; ретроспективний аналіз для здійснення і зіставлення різних поглядів науковців на теорію управління та менеджмент навчальними закладами;
- емпіричні: вивчення інформаційних ресурсів Інтернету, законодавчих актів у галузі загальної середньої освіти, урядових постанов, нормативних документів Міністерства освіти і науки України та наукових джерел з досліджуваної проблеми; математичної статистики: для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* здійснено системний аналіз репрезентативного масиву наукових досліджень (90 % докторських дисертацій) та більшості кандидатських дисертацій, захищених у 1991–2016 рр., у яких вивчались проблеми управління загальноосвітніми навчальними закладами та різні його аспекти, аналітично

визначено кількість та спрямованість проведених досліджень відповідно до кожного десятиліття впродовж 1991–2016 рр., здійснено узагальнений аналіз їх змісту;

- *виокремлено* провідні напрями здійснених наукових досліджень проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами як основи для побудови їх кластерної систематизації;

- *поглиблено* уявлення про послідовність становлення і розвитку етапів вітчизняної наукової школи управління загальноосвітніми навчальними закладами, визначено пріоритетні напрями досліджень проблем керівництва навчальними закладами, а також виявлено фактори, що на них впливають;

- *конкретизовано* структуру методології управління, уточнено зміст світоглядної складової методології управління загальноосвітніми навчальними закладами;

- *визначено* перспективні напрями подальших наукових досліджень, необхідних для подальшого розвитку вітчизняної школи наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами;

- *відображено* (у вигляді таблиць) кількісні показники захищених за 25 років (і окремо за кожний рік: з 1991 по 2016 рік) докторських і кандидатських дисертацій, систематизованих за конкретними, визначеними нами напрямами за об'єктами й предметами досліджень проблем наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості використання його матеріалів науковцями різних рівнів, які вивчають генезис, особливості формування наукової управлінської школи проблем теорії та технологій управління загальноосвітніми навчальними закладами та її сучасний якісний стан.

Матеріали дослідження можуть бути використані методичними працівниками системи підвищення кваліфікації керівників шкіл та адміністрацією навчальних закладів у процесі самоосвіти і практичної діяльності, а також працівниками відділів та управлінь освіти різних ланок для підготовки нормативно-інструктивних матеріалів, викладачами та студентами вищих навчальних закладів України.

Обґрунтовані в дослідженні результати впроваджено в управлінській діяльності керівників ЗНЗ Лінгвістичної гімназії ім. Т. Г. Шевченка Ужгородської міської ради Закарпатської області (довідка № 374 від 19.12.2017 р.), Ужгородська спеціалізована школа I–III ступенів № 5 з поглибленим вивченням іноземних мов Ужгородської міської ради Закарпатської області (довідка № 01-12/35 від 17.01.2018 р.), Ужгородська спеціалізована загальноосвітня школа I–III ступенів № 2 з поглибленим вивченням окремих предметів (довідка № 56 від 06.11.2017 р.), Київський університет ім. Б. Грінченка Інститут післядипломної педагогічної освіти (довідка № 5 від 10.01.2018 р.).

Апробація результатів дослідження. Результати наукового дослідження апробовано на всіх його етапах, оприлюднено у наукових часописах, доповідях і виступах на науково-теоретичних, науково-практичних, науково-методичних конференціях і семінарах різного рівня, у виданнях іноземних держав. Основні положення та результати досліджень доповідались та обговорювались на: школа молодого науковця (м. Івано-Франківськ, 6–8.05.2015 р.); XII Всеукраїнській

науково-методичній конференції «Реалії та перспективи євро інтеграційного розвитку післядипломної педагогічної освіти України» (м. Ужгород, 10–11.11.2016 р.); школа молодого науковця (м. Херсон, 15–20.06.2016 р.); «The Use of Internet Tehnologies in Individual Work with Students» (Чеська Республіка, 12.02.2016 р.).

Публікації. Результати основних положень дисертаційного дослідження викладено в опублікованих 10 наукових працях, 5 з яких надруковано у наукових фахових виданнях, 3 у науково-публіцистичних, 1 – електронне видання і 1 стаття – у зарубіжному виданні.

Особистий внесок автора. В статтях в співавторстві розроблена авторська періодизація становлення наукової школи управління ЗНЗ в Україні; визначені проблеми актуальних досліджень необхідних для розвитку наукової школи управління ЗНЗ; розроблена структура таблиць відображення узагальнених напрямів та кількості проблем наукових досліджень з управління ЗНЗ та їх розподіли по п'ятирічним кластерам за 25 років; підготовлений докладний список наукових першоджерел з проблем управління ЗНЗ та їх фундаментальних теоретичних праць.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів та шести підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел із 302 найменуваннями (із них 1 іноземною мовою), додатків. Загальний обсяг роботи становить 223 сторінки, з них 17 сторінок – анотації, 165 – основного тексту. Дисертація має 6 додатків, серед яких 6 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Вступна частина наукової праці містить обґрунтування теми, визначену мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, методологію та організацію його здійснення, а також розкриває наукову новизну й практичну значущість здійсненої роботи, надає інформацію щодо апробації результатів дослідження та можливостей їх використання.

Зміст першого розділу «**Наукові витoki модернізації і розвитку в Україні теорії та технологій управління загальноосвітніми навчальними закладами у другій половині ХХ століття**» на основі ретроспективного аналізу наукових першоджерел розкриває витoki теорії наукового управління, різні погляди та підходи загальноновизнаних вчених і видатних організаторів виробництва на процес управлінської діяльності та його різноманітні аспекти, а також їх вплив на становлення і розвиток наукової школи з управління й керівництва закладами освіти. Зокрема, доведено, що на розвиток теорії і технологій управління загальноосвітніми навчальними закладами другої половини ХХ століття методологічно вплинуло сприйняття та інтерпретація провідних положень праць фундаторів наукового управління (Ф. Тейлор, А. Файоль, Г. Форд), а також інших засновників різних аспектних шкіл наукового менеджменту: (Р. Аккофф, П. Друкер, А. Маслоу). Дослідження першої половини минулого століття з управління загальноосвітніми навчальними закладами переважно були спрямовані на аналіз питань загального керівництва школою, передусім на контроль за діяльністю

педагогічного й учнівського колективів, а також організацію навчально-виховного процесу, що базувався на узагальненні досвіду управління школою та втіленні у життя партійно-урядових директив стосовно освіти.

Другу половину ХХ століття у формуванні теорії наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами умовно можна поділити на два періоди: 1950–1980-ті рр. та 1990-ті рр., головною подією яких стало проголошення Україною незалежності. Перший період, який охоплює проміжок часу від 1950-х до початку 1990-х років, що для теорії управління школою характеризується зародженням і поступовою еволюцією наукових підходів до керівництва школою творчих директорів шкіл, серед яких особливу роль мали праці В. Сухомлинського.

У нечисленних наукових працях з управління загальноосвітніми навчальними закладами того періоду переважну увагу дослідників в Україні (А. Бондар, Є. Березняк, Б. Кобзар та ін.) спрямовано на спробу науково обґрунтувати ефективність діяльності окремих педагогічних колективів та узагальнити досвід, форми і методи керівництва ними. Науковці виконували фактично функції розповсюдження кращого досвіду управління, зокрема організації процесів навчання, виховання, методичної роботи, позашкільної діяльності за місцем проживання тощо.

Основними формами та методами управління ЗНЗ, що привертала увагу науковців, були загальне керівництво і контроль за різними напрямками та ланками діяльності школи, питання організації праці різних структурних підрозділів; значно менше уваги приділялося іншим проблемам і методам роботи школи. Особливо такий стан був притаманний 1950–1960 рокам, за які було захищено лише 11 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук і тільки одна дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, що свідчить про зародження управлінської науки в освітній сфері України.

Значно більш плідними для становлення наукової школи управління загальноосвітніми навчальними закладами у нашій державі стали 1970-ті і 1980-ті роки, протягом яких було захищено 37 дисертацій, з яких 5 вчених отримали науковий ступінь доктора педагогічних наук за вирішення різних проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами. Особливу увагу серед наукових робіт другої половини 80-х років ХХ ст. привертає інноваційна для тих часів праця В. Бондаря «Управлінська діяльність директора школи: дидактичний аспект та дослідження проблем підвищення ефективності підготовки директорів шкіл до управління процесом навчання» за що він отримав науковий ступінь доктора педагогічних наук.

Провідними напрямками наукових досліджень тих часів були: загальні питання управління школою, управління навчально-виховним процесом, методичної роботи та поширення педагогічного досвіду, управління інтернатами та групами продовженого дня, внутрішньошкільного контролю та аналізу, наукова організація праці (НОП), підвищення кваліфікації керівників шкіл, що свідчить про зростання уваги до різних проблем управління школою і тенденцій до формування підґрунтя вітчизняної наукової управлінської школи.

Поруч з беззаперечним вагомих впливом численних публікацій В. О. Сухомлинського на розвиток наукової школи управління та його гуманістичні аспекти, значним внеском у формування теорії управління загальноосвітніми

навчальними закладами в Україні у 1950–1980 роки були наукові праці Є. Березняка, А. Бондаря, Б. Кобзаря, С. Полгородніка, М. Черпінського, трохи пізніше – роботи В. Бондаря, В. Маслова, В. Пікельної, Ю. Табакова та інших, поки що нечисленних дослідників проблем управління школою.

Певний вплив на розвиток теорії і практики управління школою мали оприлюднені книги з досвіду роботи відомих на той час директорів шкіл України О. Захаренка, І. Ткаченка та інших творчих керівників педагогічних колективів.

Деяке уявлення про спрямованість становлення у 1960–1990 роки української наукової школи з проблем теорії та технологій управління ЗНЗ дає табл. 1.

Таблиця 1

Узагальнена тематична спрямованість та кількість оприлюднених результатів наукових досліджень з проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами та їх специфічні аспекти за 1960–1990 рр.

№ з/п	Проблемна спрямованість наукових досліджень за 1960–1989 рр.	60-ті роки		70-ті роки		80-ті роки		Разом	
		дис.	мон.	дис.	мон.	дис.	мон.	дис.	мон.
1	Діяльність директора школи та його заступників	-	2	2	1	3	4	5	7
2	Методична робота, передовий досвід	-	-	1	-	2	1	3	1
3	Внутрішньошкільний контроль, аналіз	-	-	1	-	1	2	2	2
4	Планування, прогноз, моделювання	-	-	-	1	-	-	-	1
5	Управління навчанням	-	3	1	-	-	2	1	6
6	Управління вихованням	2	1	1	-	3	1	5	2
7	Керівництво шкільним колективом	-	-	-	1	-	-	-	1
8	Загальні питання управління школою	4	9	1	8	2	1	7	18
9	Наукова організація праці (НОП)	1	4	-	1	-	-	1	5
10	Управління інтернатом, групою продовженого дня	-	9	3	2	2	5	5	16
11	Робота з батьками та громадськістю	-	3	-	-	-	1	-	4
12	Створення мат.-тех. бази, фін.-економ. питання	-	-	-	-	-	-	-	-
13	Кадрові питання	-	-	1	-	-	-	1	-
14	Психологічні аспекти управління	-	-	-	-	-	-	-	-
15	Санітарно-гігієн. питання	-	-	1	-	-	-	1	-
16	Принципи управління	-	-	1	-	-	-	1	-
17	Управлінські рішення	-	-	-	-	-	-	-	-
18	Тех. засоби управління	-	-	-	-	-	-	-	-
19	Форми управління	-	-	-	-	-	-	-	-
20	Система інформації в управлінні	-	-	-	-	-	-	-	-
21	Управління сільською школою	-	-	1	2	-	-	1	2
22	Діяльність органів управління освітою	4	-	1	-	3	5	8	5
23	Підготовка підвищення кваліфікації	-	-	-	-	1	3	1	3
24	Методи досліджень школознавства	-	-	-	-	-	-	-	-
25	Разом оприлюднено за 1960–1989 роки	11	31	15	16	17	25	42	73

Примітка. Таблиця складена за аналізом матеріалів монографії: О. Адаменко. *Українська педагогічна наука в другій половині ХХ століття: монографія*. Луганськ: Альма-матер, 2005. 704 с.

Останнє десятиліття 1990-х років минулого століття, яке прийшлося на проголошення Україною незалежності, відзначилося подальшою інтенсифікацією досліджень проблем управління школою, значним поширенням теорії та технологій

провідних положень наукового менеджменту та їх інтерпретацією і втіленням у науково-дослідну діяльність та практику керівництва педагогічними колективами загальноосвітніх навчальних закладів освіти.

У цей період захищено близько 40 дисертаційних досліджень з проблем управління школою, що набагато більше, ніж у минулі десятиліття. Заслугує на увагу той факт, що 15 дисертацій від загалу були спрямовані на вирішення проблем діяльності ліцеїв, гімназій та інших навчальних закладів нового типу в ринкових умовах, значну частину наукових досліджень зорієнтовано на пошук шляхів підвищення управлінської компетентності керівників нового типу навчальних закладів. Найбільш поширеними напрямками наукових досліджень 90-х років були демократизація та гуманізація управління, інформаційне забезпечення управління та його наукове обґрунтування, наукові підходи до визначення і систематизації змісту посадово-функціональної компетентності управлінців сфери освіти, а також технологій її діагностики та шляхи підвищення ефективності навчання керівників у системі післядипломної освіти тощо.

У 90-ті роки посилюється увага науковців до теорії та методів моделювання в управлінській діяльності керівників ЗНЗ, створення творчих педагогічних колективів та їх залучення до науково-дослідної, зокрема експериментальної роботи.

Значного поширення у 90-ті роки минулого століття набувають так звані експериментальні майданчики з питань дослідження управління психолого-педагогічними процесами навчання, виховання, формування педагогічних колективів, підвищення їх компетентності та педагогічної майстерності тощо.

Певна активізація науковців спостерігалася протягом 90-х років у дослідженні психологічних аспектів управління навчальними і виховними процесами у школі та діяльності її керівників.

Серед наукових праць 90-х років найбільшу увагу освіти привертали праці В. Алфімова, В. Бегея, В. Бондаря, Л. Даниленко, Г. Єльнікової, Л. Карамушки, Н. Коломінського, В. Маслова, Н. Островерхової, В. Пікельної, С. Полгородніка, Е. Хрикова та інших вчених, кожна робота яких була наслідком глибоких досліджень різноманітних проблем управління школою від його демократизації до психологічних аспектів керівництва і заслуговує на окреме висвітлення.

Найсуттєвішими рисами формування теорії та технологій наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами у 90-х роках був сталий перехід від спроб теоретичного обґрунтування накопиченого досвіду з керівництва педагогічними й учнівськими колективами до управління розвитком його окремими складовими і поглибленого вивчення й аналізу наслідків діяльності.

Поширюється методологія системного підходу до управління школою та дослідження умов витоків і факторів отримання результатів ефективного керівництва та технологій їх досягнення, перехід від загальних положень школознавства у дослідженнях проблем управління до методології реалізації різноманітних наукових підходів: синергетичного, компетентнісного, людиноцентристського, кібернетичного, інформаційно-пошукового й адаптивного управління.

Але багато проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами у цей період залишилося ще поза увагою науковців, зокрема: питання фінансово-

економічної діяльності шкіл у ринкових умовах, маркетингу та технологій вивчення попиту освітніх послуг; формування кадрового й адміністративного потенціалу освітньої галузі на перспективу відповідно до соціально-економічного розвитку держави, методології прогнозування та моделювання розвитку системи на майбутнє.

У другому розділі **«Розвиток теорії та технологій наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами у першому десятилітті ХХІ століття»** з'ясовано, що у цей період продовжувалось інтенсивне формування та розвиток теорії та методів української школи наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами.

За період з 2000 по 2010 рр. захищено 6 дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук та понад 150 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук з проблем управління школою та його різних аспектів, що значно більше, ніж в усі попередні роки, і свідчить про сформованість вітчизняної наукової школи.

Найбільшу кількість наукових досліджень, майже 40 % усіх дисертаційних робіт, було спрямовано у ці роки на вивчення загальних питань керівництва ЗНЗ (адміністративно-педагогічний менеджмент та його складові).

Значну увагу вітчизняними науковцями приділено дослідженню та вирішенню проблем управління навчальним процесом, керівництву виховною роботою з учнями, науково-методичному забезпеченню й організації підвищення компетентності керівників шкіл тощо, чому сприяло створення при ЗНЗ підґрунтя для проведення експериментально-дослідницької роботи, особливо у великих містах, де для цього була відповідна науково-теоретична база за участю провідних науковців з проблем управлінської діяльності.

Поруч із поглибленням і подальшим розвитком теорії і технологій зазначених вище питань, не втратили своєї актуальності проблеми гуманізації, демократизації, інформаційного забезпечення управління загальноосвітніми навчальними закладами, що були в центрі уваги науковців у першому десятилітті ХХІ століття, з'явилися нові проблеми управлінської діяльності, що вимагали негайного вирішення.

Серед найпоширеніших проблем того часу були: інформаційно-комп'ютерне забезпечення управління загальноосвітніми навчальними закладами, його новітні технології та поглиблення їх наукового підґрунтя; методи прогностичного і поточного моделювання діяльності школи та її структурних складових, моніторингу ефективності якості діяльності ЗНЗ у ринкових умовах, їх конкурентоспроможність; управління інноваційними процесами; втілення в роботу керівників шкіл технологій менеджменту та їх адаптації до умов освітньої сфери діяльності.

У свою чергу, актуальні проблеми управління загальноосвітніми навчальними закладами та їх успішне вирішення вимагали адекватних методологічних підходів, серед яких широке визнання і застосування отримали: людиноцентристський, синергетичний, ситуативний, компетентнісний, функціональний, акмеологічний тощо. Поглиблювалося теоретичне підґрунтя і більш свідоме застосування системного підходу та його варіантів: системно-комплексного, системно-функціонального, системно-процесуального тощо.

Певним внеском у теорію та технології наукового управління школою у період першого десятиліття ХХІ століття були праці Л. Даниленко «Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах», Л. Карамушки «Психологія управління», А. Прокопенка «Наукові основи управління в системі освіти», Л. Кравченко «Неперервна педагогічна підготовка менеджера освіти», М. Кириченка «Управління загальним навчальним закладом (методологічний аспект)» та деякі інші дослідження, у яких на сучасному науковому рівні розглянуто актуальні проблеми управлінської діяльності закладів освіти, задекларовані у назвах наукових досліджень.

Упродовж усього десятиліття у наукових працях багатьох дослідників усе ширше став використовуватися термін «освітній менеджмент» з різноманітними інтерпретаціями і теоретичними обґрунтуваннями його провідних положень і технологій у процесі управління навчальними закладами, що знайшло відображення у відповідних роботах Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, Л. Калініної, В. Маслова, В. Олійника та інших науковців.

У першій половині десятиліття започаткованого ХХІ століття проблеми інформаційного забезпечення управління загальноосвітніми навчальними закладами були предметом постійної уваги науковців.

Особливо слід відзначити фундаментальне дослідження Л. Калініної «Система інформаційного забезпечення управління навчальним закладом», де докладно розкрито науково-теоретичні основи та методи побудови системи інформаційного супроводу управління у сучасній школі з використанням ІКТ.

Характерним напрямом наукових досліджень упродовж усього першого десятиліття ХХІ століття, поруч із інформаційними технологіями та їх аспектами в діяльності керівників, були інноваційні процеси в установах освіти й управління ними.

У цьому напрямі наукового управління особливо слід відмітити праці Л. Ващенко «Система управління інноваційними процесами в загальноосвітній середній освіті регіону» та С. Ніколаєнка «Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти в Україні», у яких зроблено аналітично-оцінювальне узагальнення наукових здобутків і стану розвитку теоретичних засад і технологій інформатизації управління та діяльності різних структурних складових освітньої сфери у нашій державі.

У другій половині першого десятиліття ХХІ століття оприлюднено монографії В. Маслова «Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами» та Г. Єльнікової «Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи», які були певним фундаментальним узагальненням багаторічної творчої праці їх авторів, що відображали зміст актуальних теоретичних складових управлінської діяльності в ЗНЗ та технології їх практичного здійснення.

Актуальними проблемами, що досліджувались протягом усього першого десятиліття ХХІ століття, були питання методологічних засад і подальшого розвитку системи післядипломної педагогічної освіти з підвищення посадово-функціональної компетентності керівників шкіл.

У цьому напрямі вагомий внесок у теорію і технології управління загальноосвітніми навчальними закладами зроблено у дослідженні Т. Сорочан «Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія і практика», де на сучасному науковому рівні проаналізовано методологічні складові управлінської діяльності керівників шкіл та теоретичні засади організації і методів забезпечення розвитку їхньої посадової компетентності.

У середині першого десятиліття ХХІ століття з'явилися дослідження з формування української школи наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами О. Адаменко та А. Дмитрієва, що свідчить про певні суттєві надбання з теорії та практичного досвіду управління школами, які заслуговують ретельного вивчення й аналізу, необхідних для подальшого розвитку теорії і технологій керівництва в загальноосвітніх навчальних закладах.

Упродовж першого десятиліття ХХІ століття мінімальна увага приділялась науковцями таким важливим проблемам управління загальноосвітніми навчальними закладами, як: подальший розвиток, модернізація та ефективне використання навчально-матеріальної бази шкіл, фінансової та маркетингової діяльності у сучасних умовах.

У третьому розділі дисертації **«Розвиток теорії та технологій управління загальноосвітніми навчальними закладами в Україні у другому десятилітті ХХІ століття: проблеми та перспективи»** розкрито наукові надбання вітчизняної школи наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами, її проблеми та перспективи подальшого розвитку.

Досліджено, що у другому десятилітті ХХІ століття поруч з новими працями відомих вчених В. Бондаря, Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, Л. Карамушки, М. Кириченка, В. Маслова, В. Олійника та інших, з'явилися нові глибокі дослідження проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами та його різних аспектів таких науковців, як Н. Клокар «Управління обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти: теорія і практика», Л. Назаренко «Сучасна концептуалізація управління розвитком загальноосвітнього навчального закладу», Г. Тимошко «Організаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу», О. Боднар «Теоретичні і методичні засади управління аналітико-експертною діяльністю у сфері середньої загальної освіти регіону», І. Осадчий «Спрямований розвиток освітніх систем: теорія, технологія, практика», З. Рябова «Наукові основи маркетингового управління в освіті», за які їх авторам присуджено науковий ступінь доктора педагогічних наук.

Проблеми інформаційного забезпечення управління загальноосвітніми навчальними закладами й ефективного використання технологій ІКТ керівниками шкіл теж не втрачали своєї актуальності, про що говорить більш ніж 10 захищених наукових дисертаційних досліджень, серед яких трьом авторам присуджено науковий ступінь доктора педагогічних наук.

Продовжувалися поглиблені дослідження методологічних проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами, за результатом яких були захищені три докторські дисертації.

За п'ятирічний період початку другого десятиліття ХХІ століття з проблем підвищення компетентності керівних кадрів освітніх закладів і установ захищено

3 докторські та 9 кандидатських дисертацій, що свідчить про суспільний попит на професійний рівень управлінських кадрів у освітній сфері та їх компетентність відповідно до сучасного стану розвитку теорії та технологій менеджменту в освіті.

Але поруч із позитивними тенденціями розвитку вітчизняної наукової школи управління загальноосвітніми навчальними закладами майже відсутні за останні роки дисертаційні праці з проблем керівництва виховною роботою з учнями, управління методичною та експериментальною роботою в школі, раціонального використання та забезпечення навчально-матеріальної бази шкіл, з історії розвитку теорії та методів управління, хоча певні наукові публікації різного рівня періодично з'являлися на сторінках фахових освітянських видань.

Незважаючи на появу поодиноких досліджень методологічних проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами, їх загальна змістова спрямованість орієнтована, головним чином, на теоретико-методичні (технологічні) складові управління ЗНЗ.

Загальне уявлення про спрямованість і кількість переважної більшості наукових досліджень, здійснених в Україні за роки незалежності (1991–2016 рр.), дає підготовлена нами табл. 2.

Таблиця 2

Узагальнені показники аналізу головних напрямів репрезентативної кількості наукових досліджень з проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами в Україні (1991–2016 рр.)

№ з/п	Головні напрями 90 % досліджень наукових проблем управління ЗНЗ за 1991–2015 роки	1991–1996		1996–2000		2001–2005		2006–2010		2011–2015		Разом 1991–2016 рр.	
		д. пед. н.	к. пед. н.	д. пед. н.	к. пед. н.	д. пед. н.	к. пед. н.	д. пед. н.	к. пед. н.	д. пед. н.	к. пед. н.	д. пед. н.	к. пед. н.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	Методологічні проблеми наукового управління ЗНЗ	2	-	-	1	-	2	-	-	3	1	5	4
2	Загальні питання управління ЗНЗ (адміністративно-педагогічний менеджмент)	-	3	1	13	-	4	1	9	3	4	5	33
3	Управління навчальним процесом	-	1	-	7	1	5	-	4	-	2	1	19
4	Управління виховною та позашкільною роботою	-	1	-	5	1	2	-	1	-	-	1	9
5	Підготовка резерву та підвищення компетентності керівників ЗНЗ та управлінських кадрів	-	-	1	5	2	5	-	6	3	9	6	25
6	Методична й експериментально-дослідницька робота в ЗНЗ	1	2	-	6	-	-	1	4	-	1	2	13
7	Психологічні аспекти управління ЗНЗ	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	2	1
8	Управління інноваційною діяльністю в ЗНЗ	-	-	-	-	1	1	2	2	1	2	4	5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
9	ІКТ та інформаційне забезпечення управління ЗНЗ	-	-	-	-	-	2	1	2	3	7	4	11
10	Організація життєзабезпечення та здоров'я учнів та учасників виховної роботи	1	1	-	-	-	-	-	-	2	1	1	3
11	Розвиток та раціональне використання навчально-матеріальної бази, розвиток фінансової діяльності, маркетинг	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
12	Історія розвитку теорії та технологій управління ЗНЗ	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	2
13	Усього захищено дисертацій	4	9	3	37	5	21	6	29	14	30	32	126

ВИСНОВКИ

Вивчення й аналіз результатів наукових досліджень з теорії та технологій управління ЗНЗ за період другої половини ХХ та перших десятиріч ХХІ століть, що в Україні сформувалась та інтенсивно розвивалась вітчизняна наукова школа управління ЗНЗ різних типів навчально-виховної спрямованості.

Головними ознаками наукової школи управління ЗНЗ є наявність конкретної методології, в основі якої лежать: філософія людино-центричної спрямованості організації навчально-виховних процесів, їх орієнтація на загальнолюдські і національні, народні, духовні цінності та розвиток української держави, певне теоретичне підґрунтя, що складається з виокремлених тенденцій, сформульованих закономірностей і принципів наукового менеджменту, адаптованих до особливостей та умов організації діяльності освітніх навчальних закладів. Однією з важливих ознак наукової школи управління ЗНЗ є наявність специфічних форм та методів організації ефективної діяльності науковців, педагогічних й учнівських колективів з урахуванням психологічних, нормативно-правових та економічних аспектів праці в сучасних умовах.

До важливих ознак наукової школи управління ЗНЗ, на наш погляд, відноситься наявність висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів, що працюють у відповідних науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах та займаються вивченням проблем в галузі управління ЗНЗ.

Характерною ознакою наукової школи управління ЗНЗ є наявність системи підготовки та підвищення наукової компетентності висококваліфікованих кадрів: магістрів, кандидатів та докторів наук, що спеціалізуються на дослідженні різноманітних проблем теорії та технологій управління ЗНЗ.

Вивчення й аналіз результатів дисертаційних досліджень та наукових праць різного з теоретичного та технологічного рівнів організації діяльності ЗНЗ доводить, що в Україні в останні десятиліття (1991–2016 рр.) сформувалась та інтенсивно розвивається наукова школа управління навчальними закладами, що відповідає вище викладеним її головним ознакам, вимогам, законам та потребам держави.

За двадцять п'ять років становлення і розвитку вітчизняної теорії та технологій наукового управління ЗНЗ в Україні захищено близько 50 докторських та

понад 300 кандидатських дисертацій на здобуття відповідного наукового ступеня з різних проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами, надруковано понад 3000 наукових праць та навчально-методичних рекомендацій з питань теорії, організації та методів управління різними закладами освіти та кращого досвіду керівництва, головним чином ЗНЗ, що свідчить про наявність і позитивну динаміку наукової школи управління ЗНЗ.

Відповідно до завдань дослідження встановлено, що початком формування наукової школи управління ЗНЗ можна вважати другу половину ХХ століття, коли стали з'являтися праці А. Бондар, Є. Березняка, В. Сухомлинського та інших науковців з питань керівництва школою, теоретична основа яких базувалась на працях фундаторів наукового управління (Ф. Тейлор, А. Файоль, Г. Форд). Головна увага дослідників з проблем управління 50–80-их років ХХ століття була спрямована на проблеми форм та методів контролю за виконанням директивних документів керівництвом шкіл, а також організації навчально-виховного процесу, передового досвіду загального управління школою.

Початком формування теорії та технологій наукового управління в Україні можна вважати кінець 80-их–90-ті роки ХХ століття, коли з'явилися фундаментальні дослідження з різних питань управління (адміністративно-педагогічний менеджмент та його різні аспекти (В. Бондарь, Г. Єльнікова, В. Маслов, Н. Островерхова, В. Пікельна, Є. Хриков та інші).

Значну увагу за роки ХХІ століття приділено дослідженню управління інноваційними процесами у школі (Л. Ващенко, Л. Даниленко, С. Ніколаєнко та ін.), розвитку управлінської компетентності та культури керівників шкіл (Н. Клокар, Т. Сорочан, Г. Тимошко та ін.).

Велику роль у формуванні наукової школи управління загальноосвітніми навчальними закладами відіграє ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України та працівники його кафедр, на базі яких підготовлено понад 20 докторів та близько 80 кандидатів наук з проблем управлінської діяльності та різних аспектів, що пов'язані з нею.

Дослідження дає змогу стверджувати, що за роки незалежності держави почали формуватися своєрідні регіональні осередки науковців з проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами, зокрема: Київський (В. Бондарь, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Л. Калініна, В. Маслов, В. Олійник, З. Рябова, Г. Тимошко та ін.); Луганський (Т. Сорочан, Е. Хриков, В. Шевченко); Харківський (Г. Єльнікова, О. Мармаза, В. Приходько, І. Прокопенко), а також інші регіональні центри з дослідження питань наукового управління в різних областях України. У цих осередках плідно розвиваються функціональний, інноваційний, компетентнісний, адаптивний підходи до управління навчальними закладами, а також наукове обґрунтування і методи впровадження у практику керівництва навчально-виховними процесами, ІКТ, організації інформаційного забезпечення контрольної-аналітичної діяльності керівників, формування управлінської культури тощо.

Водночас, проведене дослідження доводить, що подальший розвиток вітчизняної наукової школи управління загальноосвітніми навчальними закладами потребує інтенсифікації та поглиблення досліджень проблем методології управління, особливо її філософської складової, соціально-психологічних аспектів керівництва; фінансово-

економічних питань, правових основ керівництва в ринкових умовах та децентралізації; вивчення і втілення кращого досвіду управління навчальними закладами зарубіжних країн у світлі євроінтеграційних процесів тощо.

Найбільш значимими результатами дослідження є:

Показники узагальненого аналізу дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора (близько 90 %) та кандидата (більш ніж 60 %) педагогічних наук.

Систематизація розглянутих наукових досліджень за визначеними нами 12 напрямками провідних проблем та питань, пов'язаних з теорією і технологіями сучасного управління ЗНЗ, які були предметом уваги дослідників за період 1991–2016 років.

Графічно-матричне відображення у вигляді показників систематизованих досліджень, диференційованих за спрямованістю змісту наукових проблем, рівня вчених ступенів та кількості робіт, виконаних у різні роки за часи незалежності держави.

Проведений аналіз результатів наукової школи управління ЗНЗ доводить, що в Україні сформувалась і продовжує інтенсивно розвиватись сучасна наукова школа управління загальноосвітніми навчальними закладами, яка має відповідно обґрунтовану методологічну основу, що складається з трьох основних частин: філософської, теоретичної та технологічної.

Визначено актуальні проблеми методології ефективного управління загальноосвітніми навчальними закладами, що потребують поглиблених наукових досліджень для подальшого розвитку вітчизняної наукової школи управління ЗНЗ в сучасних умовах реформування середньої та вищої освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Маслов В. І., Ситар І. В. Головні структурні складові наукових досліджень педагогічних систем післядипломної освіти. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. / НАПН України ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти»*; голов. ред. В. В. Олійник; редкол.: О. Л. Ануфрієва [та ін.]. Київ: АТОПОЛ ГРУП, 2015. Вип. 15(28). С. 108–122. (Дисертантом здійснено аналіз результатів дослідження, підготовка статті до друку).

2. Маслов В. І., Ситар І. В. Розвиток теорії та технологій наукового управління ЗНЗ за роки незалежності України (1991–2015 рр.) *Післядипломна освіта в Україні. 2016. Вип. 1.* 108 с. (Дисертантом здійснено аналіз результатів дослідження, підготовка статті до друку).

3. Маслов В. І., Ситар І. В. Методологічне й наукове забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом в Україні напередодні незалежності. *Післядипломна освіта в Україні. 2016. Вип. 2.* 108 с. (Дисертантом здійснено аналіз результатів дослідження, підготовка статті до друку).

4. Ситар І. В., Маслов В. І. Методологічні витоки та стан наукового забезпечення управління ЗНЗ в Україні напередодні незалежності. *Освіта Закарпаття: наук.-метод. журн. 2016. Вип. 23/24.* 150 с. С. 41–49. (Дисертантом здійснено аналіз результатів дослідження, підготовка статті до друку).

5. Маслов В. І., Ситар І. В. Становлення теорії та технологій наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами (1991–2000 рр.) [Електронний ресурс]. *The theory and methods of educational management : Electronic journal. 2017. Edition 1(19)*. Режим доступу: <http://umo.edu.ua/katalogh-vidanj/electronic-journal-the-theory-and-methods-of-educational-management-edition-119-2017>. – Дата останнього доступу: 25.11.2017. – Назва з екрана. (Дисертантом здійснено аналіз результатів дослідження, підготовка статті до друку).

6. Ситар І. В. Формування теорії та технологій наукового управління ЗНЗ у першому десятилітті державної незалежності України (1991–2000 рр.). *Наукові записки: зб. наук. ст. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова; упоряд. Л. Л. Макаренко. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. Вип. СXXXIV(134). 285 с. С. 240–250. (Сер. «Педагогічні науки»).*

7. Ситар І. В. Розвиток наукового управління ЗНЗ та його структурні методологічні складові *Український педагогічний журн.* 2017. № 4. С. 81–87.

8. Ситар І. В. Розвиток теорії та технологій наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами на початку ХХІ століття *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. / НАПН України ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти»; голов. ред. В. В. Олійник; редкол. О. Л. Ануфрієва [та ін.]. Київ: АТОПОЛ ГРУП, 2016. Вип. 3(32). 156 с. С. 135–146. (Сер. «Педагогічні науки»).*

9. Ситар І. В. Структурні складові методології управління школою. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. / НАПН України ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти»; голов. ред. В. В. Олійник; редкол.: О. Л. Ануфрієва [та ін.]. Київ: АТОПОЛ ГРУП, 2016. Вип. 4(33). 160 с. С. 124–132. (Сер. «Педагогічні науки»).*

10. Sytar I. Evolution of theories and technologies of scientific management of general education institutions in Ukraine (1991–2015) and their development prospects. *Steinbeis-Hochschule in Zusammenarbeit mit E6B Slowckoi Non-Profit-Organization MERCi, n.o. Fakultät für Sozial Wissenschaften, Uzhgorod Nationale Universität, Uzhgorod, Ukraine. 2016. (Дисертантом здійснено аналіз результатів дослідження, підготовка статті до друку).*

АНОТАЦІЇ

Ситар І. В. Розвиток теорії та технологій наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами в Україні (1991–2016 роки). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.06 «Теорія і методика управління освітою» (011 – освітні, педагогічні науки). – ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. – Київ, 2017.

Дисертаційне дослідження спрямоване на висвітлення формування та становлення провідних напрямів теорії та технологій управління загальноосвітніми навчальними закладами як структурних складових методології вітчизняної наукової школи управління, яка започаткована у другій половині ХХ століття та інтенсивно розвивається з перших років державної незалежності України до наших часів.

На основі системного аналізу репрезентованої кількості (близько 90 %) дисертаційних робіт на інших першоджерел встановлено, що провідними напрямками наукових досліджень у 1950–1980-ті роки було наукове обґрунтування кращого досвіду керівництва ЗНЗ, переважно у формах контролю та організації діяльності педагогічних і учнівських колективів. Виключення становили наукові праці В. Сухомлинського, у яких поруч із практичною спрямованістю значна увага приділялася гуманістичним і демократичним аспектам управлінської діяльності у школі.

В останній чверті ХХ століття (1970–1980-ті роки) почали закладатися теоретичні основи вітчизняної наукової школи управління загальноосвітніми навчальними закладами, яка базувалася на теоретичному підґрунті всесвітньо відомих класичних праць П. Друкера, Г. Емерсона, Ф. Тейлора, А. Файоля, Г. Форда та інших, а також науковців радянських часів В. Афанасьєва, Д. Гвішіані, Г. Попова тощо.

Незважаючи на панування у ті часи адміністративно-командної системи керівництва державою, з'явилися перші паростки та спроби наукових досліджень окремих аспектів управління школою (Є. Березняк, Б. Кобзар та ін.), наукової організації праці (М. Черпінський), психології керівництва школою (Р. Шакуров), управління дидактичними процесами (В. Бондар), але провідними напрямками наукових досліджень залишалися проблеми загального адміністративно-педагогічного керівництва школою та деяких функціональних напрямів її діяльності.

У першому десятилітті державної незалежності України значно активізуються наукові дослідження різних напрямів діяльності ЗНЗ на засадах системного підходу, посиленням уваги до конкретних шляхів демократизації управління педагогічними колективами та іншими структурними підрозділами школи, появою нових типів шкіл, їх профільної різноманітності, прагненням до конкурентоспроможності у сфері надання освітніх послуг, що зумовило необхідність спрямування наукових досліджень від спроб теоретичного обґрунтування накопиченого практичного досвіду керівництва ЗНЗ до поглибленого аналізу засобів управлінської діяльності на основі застосування методології синергетичного, компетентнісного, кібернетичного, інформаційного, адаптивного та інших сучасних підходів, їх теоретичних положень та аспектів.

Розвиток вітчизняної наукової школи управління загальноосвітніми навчальними закладами у перші десятиліття ХХІ століття характеризується подальшим розвитком і поглибленням досліджень вищезгаданих проблем управління школою, а також посиленням уваги до виявлення проблем моніторингу якості й ефективності управлінської діяльності, методів практичного і поточного моделювання діяльності школи; управління інноваційними процесами; технологіями інформаційного забезпечення керівництва школою з використанням ІКТ; підвищення управлінської компетентності тощо.

За період з 2000–2010 рр. за розв'язання проблем наукового управління, вітчизняним вченим присвоєно 6 наукових ступенів доктора педагогічних наук і понад 150 наукових ступенів кандидатів педагогічних наук, що свідчить про значне зростання теоретичних і практичних надбань вітчизняної наукової школи управління.

У другому десятилітті ХХІ століття продовжується інтенсивний розвиток української наукової школи управління, у якій особливе місце посідають праці таких науковців О. Адаменко, В. Бондаря, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Л. Ващенко, Г. Єльнікової, Л. Калініної, Л. Карамушки, М. Кириченка, Н. Клокар, В. Маслової, В. Олійника, І. Прокопенка, А. Прокопенка, З. Рябової, Т. Сорочан, Г. Тимошко, Є. Хрикова та ін.

Простежується закономірна тенденція щодо формування регіональних шкіл наукового управління: Київської, Харківської, Луганської та інших, що є свідченням значного творчого потенціалу українських вчених.

Разом з тим у дослідженні наголошується про необхідність звернути особливу увагу на поглиблення теоретичних, технологічних та філософських аспектів у дослідженнях методології, психології, фінансово-економічної діяльності, історіографії та зарубіжного досвіду управління загальноосвітніми навчальними закладами.

Результати дослідження можуть бути використані науковцями, аспірантами, докторантами, магістрами та студентами ВНЗ, які займаються вивченням проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами, а також викладачами та методичними працівниками системи післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: наукове управління, наукова школа управління ЗНЗ, структурні складові методології управління, технології управління ЗНЗ, витoki, розвиток, етапи формування української наукової школи управління ЗНЗ, тенденції, закономірності, принципи, функції процесу управління, освітній менеджмент, системний, компетентнісний, людиноцентричний, комплексний підходи, керівництво ЗНЗ, загальноосвітній навчальний заклад.

Sitar I. V. Development of a scientific school of management of general educational institutions in Ukraine (1991–2016). – Manuscripts.

Dissertation for the degree of a candidate of pedagogical sciences (doctor of philosophy) in specialty 13.00.06 «Theory and methodology of education management» (011 – educational, pedagogical sciences). – School of Business Administration «University of Management Education» National Academy of Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2017.

The dissertation is aimed at highlighting the formation and formation of leading areas of theory and technology of general education institutions as a structural component of the methodology of the national scientific management school, which was launched in the second half of the twentieth century and intensively develops from the first years of state independence of Ukraine to our time.

On the basis of the systematic analysis of the represented quantity (about 90 %) of dissertation papers on other primary sources, it was established that the leading areas of scientific research in the 1950–1980s were the scientific substantiation of the best experience of the guidance of the NEC, mainly in the forms of control and organization of pedagogical and student groups. The exceptions were V. Sukhomlynsky's scientific works, in which, along with the practical direction, considerable attention was paid to the humanistic and democratic aspects of school management activity.

In the last quarter of the twentieth century (1970–1980 s), the theoretical foundations of the national scientific school of general educational institutions were laid,

which was based on the theoretical basis of world-famous classical works by P. Drucker, G. Emerson, F. Taylor, A. Fayole, G. Ford and others, as well as scholars of the Soviet era, V. Afanasyev, D. Gvishiani, G. Popov, and others like that.

Despite the domination of the then administrative-command system of state leadership, the first germs and attempts to research certain aspects of school management (E. Bereznyak, B. Kobzar, etc.), the scientific organization of labor (M. Cherpinsky), psychology of leadership the school (R. Shakurov), the management of didactic processes (V. Bondar), but the main areas of scientific research remained problems general administrative-pedagogical leadership of the school and some functional areas of its activities.

In the first decade of independence of Ukraine is much more active research different areas of the CEI on the basis of a systematic approach, increased attention to specific ways of democratic governance teaching staff and other departments of the school, the emergence of new types of schools, their profile diversity, striving for competitiveness in the field of education services that led to the necessity of directing scientific research from attempts to substantiate the theoretical substantiation of the accumulated practically experience of leadership to GEI-depth analysis of management activities on the basis of synergetic methodology, competence, cyberspace, information, and other advanced adaptive approach their theoretical positions and aspects.

The development of national scientific school management secondary schools in the first decade of the XXI century is characterized by the further development and deepening of research aforementioned problems of school management and increased attention to the problem of monitoring the quality and efficiency of management, practical methods and current modeling school activities; management of innovative processes; technologies of information provision of school management using ICT; increase of managerial competence, etc.

Between 2000–2010 biennium. For solving the problems of scientific management, domestic scientists 6 degrees awarded Doctor of Pedagogy and 150 degrees Ph.D., indicating a significant increase in the theoretical and practical achievements of domestic science school management.

In the second decade of the twenty-first century continues the intensive development of Ukrainian scientific school of management in which the special place occupied by the labor of scientists O. Adamenko, V. Cooper, L. Danilenko, G. Dmytrenko, L. Vashchenko G. Yelnykovoyi, L. Kalinina, L Karamushki, M. Kirichenko, N. Klokar, V. Maslov, V. Oliynyk, I. Prokopenko, A. Prokopenko, Z. Ryabova, T. Sorochan, G. Timoshko, E. Khrykova and others.

There is a consistent trend towards the formation of regional schools of scientific management: Kyiv, Kharkiv, Lugansk and others, which is evidence of significant creative potential of Ukrainian scientists.

However, the study emphasizes the need to pay special attention to deepening theoretical, technological and philosophical aspects of research methodology, psychology, financial and economic activity, historiography and international management experience secondary schools.

Research results can be used by scientists, post-graduate students, doctoral students, masters and university students who are engaged in studying the problems of managing

secondary schools, as well as teachers and methodologists of the system of postgraduate pedagogical education.

Key words: scientific management, scientific school of management of vocational education, structural components of management methodology, technology of management of vocational education, origins, development, stages of formation of the Ukrainian scientific school of management of higher education, trends, patterns, principles, functions of the management process, educational management, systemic, competence, human-centered, complex approaches, the guidance of the Ministry of Education and Science, a general educational institution.

Підписано до друку 07.05.2018 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 38.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit23@ukr.net
Сайт: nsvit.cc.ua